

Edward Jakubowski

WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE – POTENCJAŁ INFRASTRUKTURY REGIONU

Reforma administracyjna, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1999 roku powołała do życia nowy twór ustrojowy – województwo rozumiane jako regionalna wspólnota samorządowa.

Podstawowym celem samorządu województwa jest rozwój cywilizacyjny samego regionu i praca na rzecz podnoszenia standardu życia jego mieszkańców. Cele województwa zapisane są w strategii, którą ma realizować samorząd województwa w swej polityce regionalnej¹.

Powodem zmniejszenia liczby województw oraz zwiększenia ich możliwości gospodarczych i zarządczych było przekazanie samorządowym województwom kompetencji w zakresie programowania i realizacji polityki regionalnej. Miało to dać wzrost efektywności w realizowaniu tej polityki. Założono, że duże województwa, o dobrej jakości kapitału ludzkiego, silnym rozwoju gospodarczym i rynku usług, zróżnicowanej i bogatej gospodarce, zwiększą swoje możliwości wykorzystując zachodzące przemiany gospodarcze i polityczne. Na bazie tych doświadczeń zauważyć można, że niektóre regiony lepiej radzą sobie z wolną konkurencją i sprawnie wykorzystują możliwości prowadzenia odrębnej polityki regionalnej².

Celem tworzenia samorządów wojewódzkich, było umożliwienie stworzenia konkurencji regionów. Te, które sobie nie radzą, ponieważ są za małe, powinny otrzymywać pomoc państwa. Zasadą reformy administracyjnej z 1999 roku było wzmocnienie konkurencyjności regionów, a tym samym wzrost gospodarczy województw i wyrównanie standardów życia w Polsce. Rozwój regionalny to współpraca wszystkich, nie tylko obywateli, ale przede wszystkim władz lokalnych na rzecz regionu. Podział administracyjny w Polsce pozwolił zbudować model aktywnej administracji, a także samodzielnych ośrodków decyzyjnych. Pozwala to na budowanie polityki rozwoju regionalnego³.

¹Art. 11 ust. 2 ustawy, Dz. U. z 2001 r., nr 142, poz. 1590.

²J. PŁOSKONKA, *Stan realizacji polityki rozwoju regionalnego. Kontrola Państwowa*, r. XLVII, nr 2 (283), marzec–kwiecień, s. 72–73.

³*Ibidem*, s. 85.

Ważnym celem zmian administracyjnych w kraju była perspektywa akcesji do Unii Europejskiej i uzyskanie jak największej zdolności absorpcji środków z funduszy strukturalnych. Większe niż poprzednio województwa pozwalały na zbudowanie optymalnego modelu tworzenia polityki regionalnej, tym samym umożliwiając skupienie się na pomocy unijnej, która dla województwa jest najwłaściwsza.

Pojęcie „ziemi lubuskiej” obszarowo tożsamej z dzisiejszym województwem lubuskim pojawiło się we wczesnym średniowieczu. Ziemia lubuska leżała po obu stronach współczesnej granicy Niemiec i Polski. Obejmowała północną część dzisiejszego województwa oraz Brandenburgii. Pod względem geograficznym region obejmuje tereny odcięte rzekami Nysą i Odrą, ciągiem jezior zbuszyńskich, północną granicą Borów Dolnośląskich oraz południową granicą Pomorza Zachodniego. Wcześniejsze województwo zielonogórskie, utworzone w 1950 roku oraz gorzowskie powstałe w 1975 roku, składały się na tzw. województwa lubuskie⁴.

Województwo lubuskie zostało powołane 1 stycznia 1999 roku w wyniku reformy administracyjnej Polski (na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. Dz. U. nr 96, poz. 603). Powstało z połączenia dwóch województw: gorzowskiego i zielonogórskiego. Dołączono do niego jeszcze kilka gmin z byłego województwa leszczyńskiego. Jest jednym z dwóch w Polsce, w których funkcję ośrodków stołecznych (stolic) pełnią dwa miasta: Zielona Góra – z siedzibą władz samorządowych (Sejmik Województwa Lubuskiego, Urząd Marszałkowski) oraz Gorzów Wielkopolski – z siedzibą administracji rządowej (Urząd Wojewody i dominująca część podległej Wojewodzie administracji). Władzą samorządową województwa jest 45-osobowy sejmik z siedzibą w Zielonej Górze. Jego decyzje wykonuje liczący 5 osób zarząd województwa, którym kieruje marszałek.

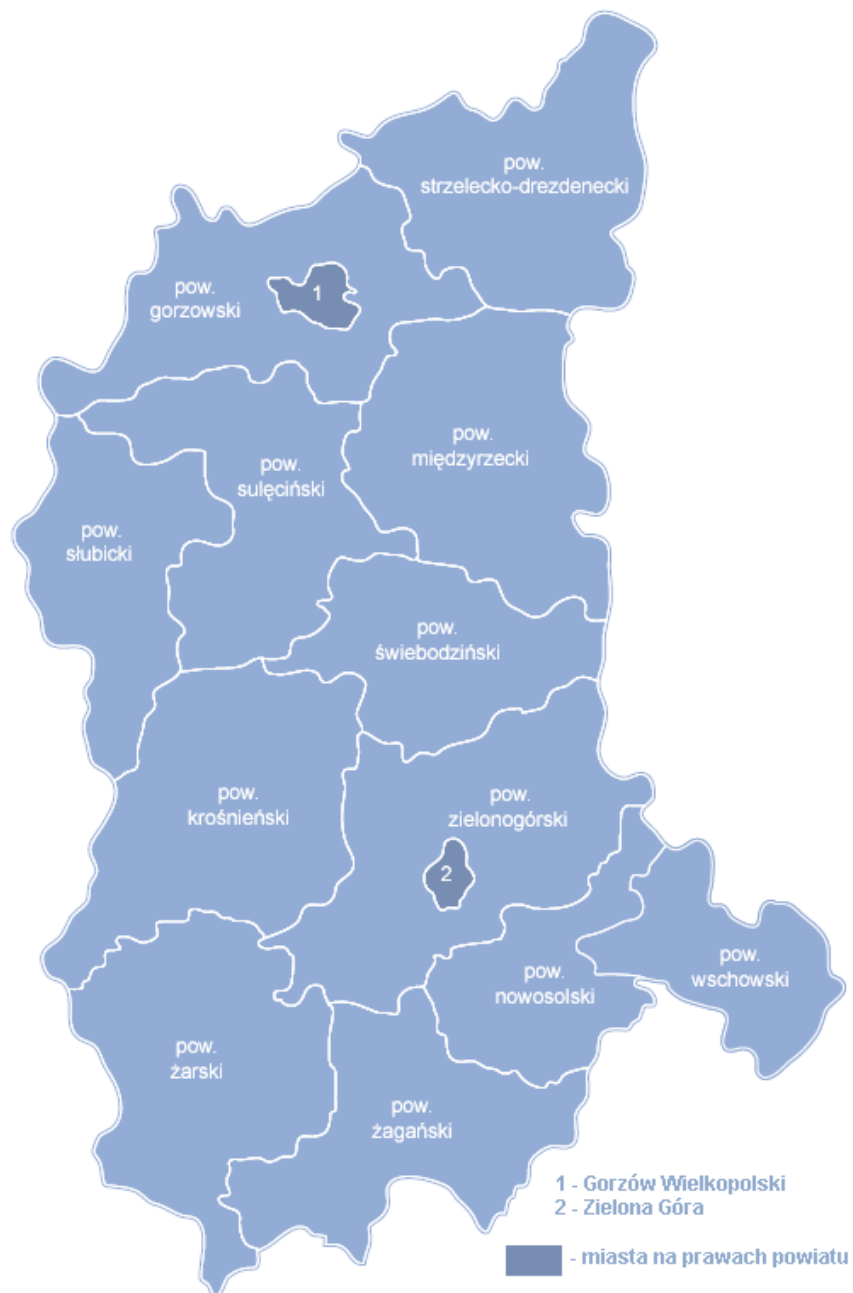
Ze względu na dużą centralizację finansów publicznych w Polsce zmarnowaniem władz województwa, jak wszystkich władz samorządowych, jest niewielki udział środków własnych w jego budżecie.

W obecnym kształcie województwa lubuskiego w jego skład wchodzi 14 powiatów, w tym dwa miasta grodzkie: Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra na prawach powiatu oraz 12 ziemskich. Podzielono je również na 83 gminy⁵. Województwo liczy 9 gmin miejskich, 33 gminy miejsko-wiejskie i 41 gmin wiejskich⁶ (rys. 1).

⁴Strategia rozwoju województwa lubuskiego, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2000, s. 15.

⁵Cz. OSEKOWSKI, J. KORBICZ (red.), *Województwo lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, Zielona Góra 2005, s. 7.

⁶Rocznik statystyczny województwa lubuskiego 2004, Zielona Góra 2004, s. 77.

Rysunek 1. Województwo lubuskie – podział administracyjny.

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Grafika:Woj_lubuskie_adm.png (9.07.2005).

Na północy graniczy z województwem zachodniopomorskim, na wschodzie z wielkopolskim, na południu z dolnośląskim, na zachodzie z Republiką Federalną Niemiec⁷. Łączna długość liniowa granic wynosi 912 km, w tym 203,8 km z województwem zachodniopomorskim, 285,8 km z województwem wielkopolskim, 226,8 km z województwem dolnośląskim i 195,6 km z Niemcami⁸. Region lubuski pod względem wielkości jest jednym z mniejszych w kraju.

W rozmieszczeniu ludności widoczne jest znaczące przesunięcie w kierunku miast bardzo małych i średnich. Około 43% ludzi zamieszkuje ośrodki najmniejsze, 20% ośrodki małe, a 37% miasta średnie i duże. Główne ośrodki regionu to Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra, ale w porównaniu do stolic innych regionów są one niewielkie.

Położenie

Leżące w środkowo-zachodniej części Polski województwo lubuskie graniczy na północy z zachodniopomorskim, na wschodzie z wielkopolskim, na południu z dolnośląskim. Od zachodu sąsiaduje z Niemcami, bezpośrednio z Krajem Związkowym Brandenburgii oraz w południowej części graniczy z Wolnym Krajem Związkowym Saksonią. Powierzchnia regionu wynosi 13 984 km²⁹.

Województwo lubuskie ma zróżnicowaną budowę terenu, którą zawdzięcza zlodowaceniom sprzed kilku tysięcy lat. Dzięki nim na małej powierzchni występują duże różnice w wysokości. Większość obszaru województwa leży pomiędzy 50 a 100 m n.p.m.¹⁰ Najwyższy lubuski szczyt to Góra Bukowiec (225,4 m n.p.m.) w gminie Sulęcín, a wśród najwyższych położonych miejscowości prym wiodzie Zielona Góra (206 m n.p.m.). Najniższym punktem regionu jest dno doliny Odry w Kostrzynie. Lubuskie należy do województw o dużych zasobach wód powierzchniowych. Przepływają tędy: Odra, Nysa Łużycka, Bóbr, Warta, Noteć, Obra i inne mniejsze rzeki. Nie brakuje również jezior. Najgłębszym w województwie i jednym z głębszych w Polsce jest jezioro Trześniowskie (Ciecz). Do największych z 57 lubuskich dużych zbiorników należą: Jezioro Sławskie, Niesłysz i Osiek. Wśród najczystszych

⁷D. FIC (red.), *Analiza wybranych obszarów konkurencyjności i innowacyjności w województwie lubuskim*, Zielona Góra 2004, s. 13.

⁸Rocznik statystyczny województwa lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005, s. 49.

⁹*Lubuskie, gospodarczy portret regionu*, Zielona Góra 2000, s. 3

¹⁰L. JERZAK, Z. LEWICKI, M. STOSIK, *Przyroda i zasoby naturalne. Ochrona środowiska*, [w:] *Województwo lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, red. Cz. Osękowski, J. Korbicz, Zielona Góra 2005, s. 29.

jezior, o wielkości powyżej 50 ha, wymienić należy jeziora: Niesłysz, Malcz, Tarnowskie Wielkie, Ciecz, Lubikowskie, Lipie, Głębokie.

Na warunki atmosferyczne województwa lubuskiego wpływa klimatu atlantycki i kontynentalny. Jest on wyjątkowo łagodny, głównie za sprawą dużych kompleksów leśnych zwiększających wilgotność powietrza i stabilizujących wahania temperatury¹¹. Średnie roczne temperatury wahają się w granicach +8°C i należą do najwyższych w kraju.

Najwyższe temperatury panują w Słubicach. Duże nasłonecznienie okolic tego miasta powoduje, że rejon ten jest nazywany polskim biegunem ciepła. Dni, w których temperatura spada poniżej zera jest w województwie znacznie mniej w porównaniu z innymi regionami. Wpływa to na długość okresu wegetacyjnego roślin, który jest tu dłuższy niż w centralnej i wschodniej Polsce¹².

Bardzo wysoki odsetek powierzchni leśnych z licznymi obszarami o szczególnej wartości przyrodniczej sprawia, że atrakcyjność turystyczna lubuskich gmin jest szczególnie wysoka. Rekord lesistości należy do gminy Bytom Odrzański (82%), w ścisłej czołówce są również: Bytnica (79%), Bobrowice i Lubniewice (po 67%), Brody (65%), Torzym i Świdnica (63%). W wielu lubuskich gminach lasy stanowią 50–60% powierzchni¹³.

Zasoby

Województwo lubuskie nie dysponuje dużymi zasobami surowców mineralnych. Wywierają one duży wpływ na rozwój gospodarczy, ale nigdy nie były one na tych terenach mocno eksploatowane. Dlatego też lubuskie posiada wysoką jakość środowiska naturalnego, nie zdegradowanego dużą eksploatacją złóż¹⁴.

Lubuskie dysponuje dużymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych. Posiada kilkaset jezior o powierzchni większej niż 1 ha¹⁵. Największe znaczenie gospodarcze ma 57 jezior o powierzchni większej niż 50 ha. Do najgłębszych jezior w Polsce należy Jezioro Trześcińskie (Ciecz) o głębokości 58,8 m. Do największych jezior należą Jeziora: Sławskie (pow. 817 ha), Niesłysz (500 ha) i Osiek (466 ha). Przez teren województwa lubuskiego przepływają jedne z największych rzek w kraju: Odra, Nysa Łużycka, War-

¹¹<http://www.wojewodalubuski.pl/?mod=news&cID=86> (4.07.2005).

¹²*Lubuskie, gospodarczy portret...*, s. 3.

¹³<http://www.wojewodalubuski.pl/?mod=news&cID=86> (4.07.2005).

¹⁴Diagnoza Społeczno-Gospodarcza Województwa Lubuskiego.

(<http://www.lubuskie.pl/pl/main/twinning.php?show=4&nr=2>) (11.07.2004), s. 12.

¹⁵K. GAWLIKOWSKA-HUECKEL (red.), *Regiony Polski. Profile regionalne. Województwo Lubuskie*, Gdańsk–Warszawa 2000, s. 2.

ta i Noteć, Odra. Główną rzeką regionu jest Odra. Jej największe dopływy to Warta, Bóbr, Nysa Łużycka, Obrzyca. Wiąże się to z dużym urozmaiceniem terenu, ale także i zagrożeniem powodziowym. Jednakże te wody powierzchniowe nie mają dobrego stanu czystości¹⁶.

Gleby województwa (brunatne, płowe i bielcowe, w dolinach rzek – mady) należą do średniej klasy żyzności. Wraz z dobrymi warunkami klimatycznymi i wodnymi łatwość uprawy gleby pozwala na korzystny rozwój rolnictwa.

Województwo cechuje się najwyższym w powierzchni, bo aż 48,9% udziałem lasów. Szczególną wartość gospodarczą, rekreacyjną i ekologiczną stanowią zwarte kompleksy leśne puszczy: Drawskiej, Gorzowskiej, Noteckiej i Lubuskiej oraz Bory Zielonogórskie i Dolnośląskie. 36,7% powierzchni lubuskiego objęte jest ochroną rezerwatową. Są to parki krajobrazowe – Łagowski i Gryżyński, Pszczewski, Krzesiński, Barlinecko–Gorzowski, Park Krajobrazowy „Ujście Warty”, w północno-wschodniej części występuje część Drawieńskiego Parku Narodowego. W województwie istnieje 48 rezerwatów o łącznej powierzchni 6,3 tys. ha, w tym rezerwatów leśnych 26, florystycznych – 3, faunistycznych – 8, torfowiskowych – 6, wodnych – 4, stepowych – 1.

Głównymi zasobami naturalnymi są złoża żwirowo-piaskowe (kruszywo naturalne: grube i drobne), kreda jeziorna – stosowana w rolnictwie jako wapno nawozowe. Licznie występują surowce ilaste do produkcji wyrobów ceramicznych, budowlanych i materiałów ogniotrwałych. Największe pokłady surowców do produkcji ceramiki budowlanej znajdują się w okolicy Lub ska, Gozdniczy, Nowogrodu Bobrzańskiego, Kożuchowa, Nowego Miasteczka, Sulęcina i Skwierzyny. Natomiast surowce, z których produkuje się materiały ogniotrwałe znajdują się w okolicach Gozdniczy, Łęknicy i Małomic. Złoża te są skupione głównie w południowej części województwa. W regionie występują także pokłady ciepłej solanki, wykorzystywane w celach leczniczo-uzdrowiskowych oraz gaz ziemny, ropa naftowa, węgiel brunatny. Województwo posiada także duże zasoby energetyczne w postaci potencjału niektórych rzek przepływających przez region. Są one źródłem energii odnawialnej w regionie¹⁷.

Lubuskie pokłady ropy naftowej odkryto we wsi Rybaki koło Krosna Odrzańskiego. Obecnie wydobywa się ją w okolicach Krosna Odrzańskiego, Sulęcina, Nowej Soli, Zielonej Góry. Duże zasoby znajdują się także w Puszczy Noteckiej. W 1994 roku 17% krajowego wydobycia pochodziło

¹⁶ *Lubuskie, gospodarczy portret...*, s. 4.

¹⁷ *Ibidem*, s. 4.

z tych terenów. Z kolei koło Nowej Soli i Babimostu odkryto pokłady gazu ziemnego¹⁸.

Od dawna wydobywany był na tych terenach węgiel brunatny. Złóża eksploatowano szczególnie od drugiej połowy XIX wieku do początków XX wieku. Pokłady były bardzo pofałdowane i z płytkimi wodami gruntowymi. Znane zasoby węgla wynoszą ok. 860 mln ton. Szczególnie duże pokłady znaleziono w okolicy Łęknicy, a także Cybinki, Gubina i Sieniawy pod Łagowem¹⁹.

Struktura ludnościowa

Województwo lubuskie jest najmniejszym polskim województwem. Mieszka w nim 2,6% ogółu mieszkańców kraju. Należy także do regionów o najniższej gęstości zaludnienia, gdyż na 1 km² przypada 72 mieszkańców, z wahaniami od 71 osób w 1990 roku do 73 w 2000 roku i 72 osób na km² w 2002 roku, gdy tymczasem średnia krajowa to 124 osoby²⁰. Niższe wskaźniki mają jedynie województwa wschodnie: podlaskie oraz warmińsko-mazurskie.

Tabela 1

Liczba ludności województwa lubuskiego oraz gęstość zaludnienia

Lata	Liczba ludności (w tys.)	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
1990	994,4	71
1995	1014,6	73
1998	1022,5	73
1999	1023,0	73
2000	1024,0	73
2001	1024,5	73
2002	1008,2	72
2003	1008,8	72
2004	1009,2	brak danych

Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdr>, dane z 5.07.2005 r.

¹⁸L. JERZAK, Z. LEWICKI, M. STOSIK, *op. cit.*, s. 30.

¹⁹*Ibidem*, s. 30–31.

²⁰D. FIC, J. JĘDRZEJCZAK-GAS, J. WYRWA, R. WYSOCKI, *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubuskiego*, [w:] *Analiza wybranych obszarów...*, red. D. Fic, Zielona Góra 2004, s. 18.

Porównując dane z tabeli 1, pochodzące z roku 1990 i 2000, można stwierdzić, że liczba ludności w tym okresie zwiększyła się o 29,6 tys. mieszkańców, a już w roku 2004 nastąpił spadek o 14,8 tys. Jednakże, mimo wzrostu liczby ludności, województwo nie jest najgęściej zaludnione, a ilość mieszkańców spada. Patrząc na prognozę demograficzną ludności zamieszkującej województwo można zauważyć, że liczba mieszkańców będzie spadać i tak: w 2005 roku prognozuje się 1007, 8 tys., w 2010 r. 1004,7 tys., w 2015 – 998,9 tys., a w 2030 spadek do 950,3 tys. Przyrost naturalny w 2003 wynosił 1,03, w 2002 1,09, w 2000 roku 1,17, a w 1999 – 1,16. Wskaźnik ten nieustannie maleje zważywszy na to, że w 1995 roku wynosił jeszcze 2,8.

Od początku lat 90. rośnie natomiast przeciętna długość życia mieszkańców województwa lubuskiego. Wskaźnik liczby zgonów na 1000 mieszkańców w 2000 roku zmalał do 8,7, ale maleje także wskaźnik urodzeń. Na stu mężczyzn przypada 106 kobiet. W końcu 2003 roku 51,5% ogółu ludności zamieszkującej województwo stanowiły kobiety. Liczba ta nieznacznie waha się, jednakże można powiedzieć, że między 2000 rokiem a 2003 pozostawała na stałym poziomie (od 51,4% w 2000 do 51,5% w 2003)²¹.

Liczba ludności zamieszkującej miasta jest wyższa od liczby ludności zamieszkującej wieś. W 2003 roku wynosiła 64,4% ludności zamieszkującej województwo. Średnia ta nieznacznie jest większa od średniej krajowej, wynoszącej w 2003 roku 61,57%²². Maleje liczba osób zamieszkująca miasta, przy względnie utrzymaniu liczby ludności zamieszkującej wieś.

Proporcje w liczbie ludności miast i wsi przedstawia tabela 2.

Na uwagę zasługuje także struktura ludności województwa pod względem wykształcenia. Porównując dane z lat 1988 oraz 2002 można zauważyć, że wzrasta odsetek ludności z wykształceniem ponadpodstawowym. Jednocześnie zmniejszył się odsetek osób, które nie mają wykształcenia w ogóle bądź mają niepełne podstawowe. Należy zaznaczyć, że spisy ludności są jedynym pełnym badaniem dostarczającym informacji o wykształceniu ludności. Istotne jest, że wzrósł udział osób z wykształceniem wyższym. Jednakże dalej wyższy jest odsetek ludzi legitymujących się wykształceniem wyższym zamieszkujących w miastach niż na wsi, co wynika z danych z lat 1988 i 2002.

Zarówno na tle kraju, jak i wobec sąsiednich regionów, województwo wyróżnia się stosunkowo wysokim odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz niższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym. Można

²¹Rocznik statystyczny województwa lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005, s. 83–88.

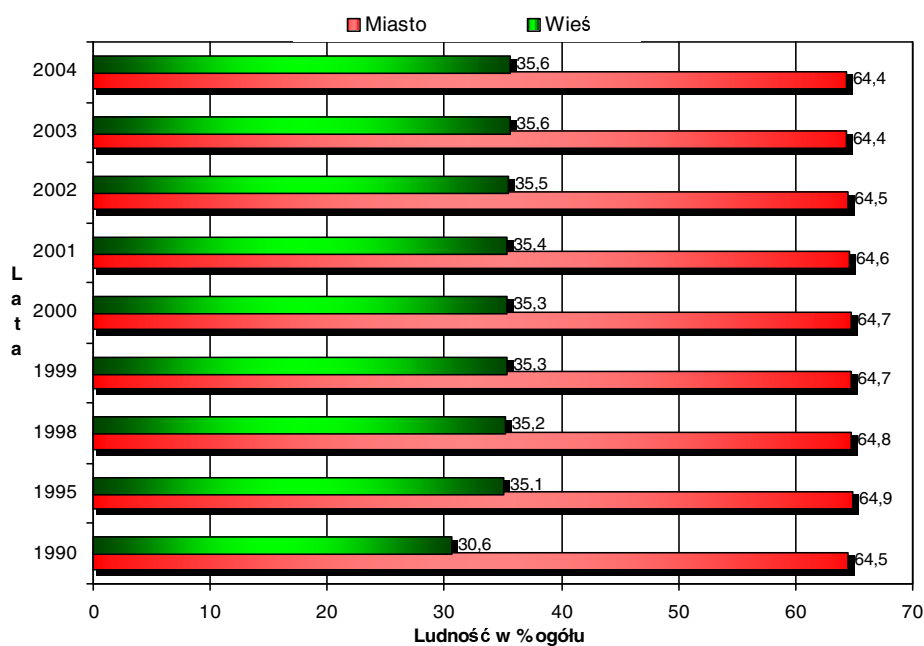
²²http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/ludnosc/ludnosc/tablice/tab11.xls (5.07.2005).

Tabela 2

Ogólna liczba ludności w województwie lubuskim w latach 1990–2004

Lata	Liczba ludności (w tys.) na dzień 31.12.		Liczba ludności
	Miasto	Wieś	
1990	641,8	352,6	994,4
1995	658,9	355,7	1014,6
1998	662,2	360,3	1022,5
1999	662,6	360,9	1023,0
2000	662,2	361,8	1024,0
2001	661,5	363,0	1024,5
2002	650,2	358,0	1008,2
2003	649,6	359,2	1008,8
2004	649,8*	359,2*	1009,2

* dane za I kwartał 2004 roku

 Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Regionalnych,
<http://www.stat.gov.pl/bdr>, dane z 5.07.2005 r.

Wykres 1. Ludność wg miejsca zamieszkania w %.

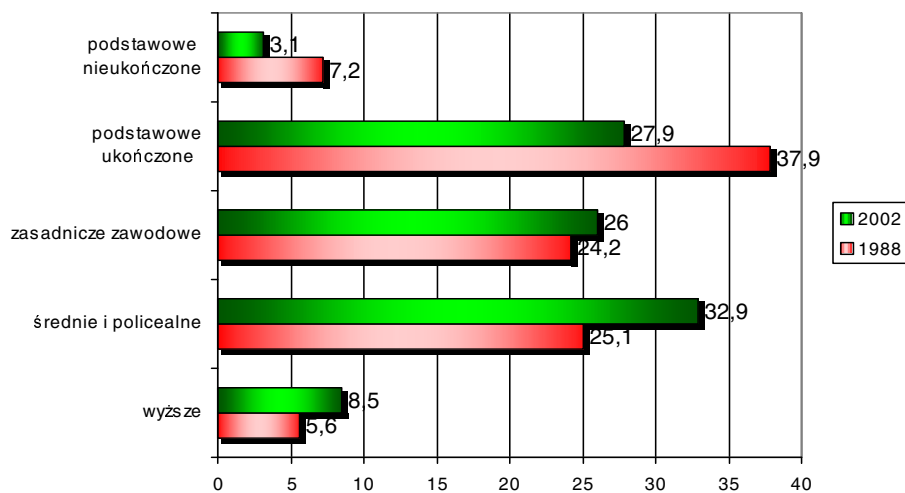
 Źródło: opracowanie własne na podstawie: Głównego Urzędu Statystycznego.
 Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdr>,
 dane z 5.07.2005 r.

Tabela 3

Ludność w wieku 15 lat i więcej wg płci i poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002

Poziom wykształcenia	1988		2002		1988 100	2002	
	w tys.	w %	w tys.	w %		mężczyźni	kobiety
Ogółem	714,1	100,0	820,8	100,0	114,9	394,0	426,8
wyższe	40,1	5,6	69,7	8,5	173,7	33,1	36,6
średnie i policealne	179,4	25,1	269,8	32,9	150,4	112,6	157,2
zasadnicze zawodowe	173,0	24,2	213,3	26,0	123,3	132,1	81,2
podstawowe ukończone	270,4	37,9	229,2	27,9	84,8	101,5	127,7
podstawowe nieukończone	51,2*	7,2*	25,5	3,1	—	8,3	17,2
nieustalony poziom wykształcenia	—	—	13,3	1,6	—	6,5	6,8

* Łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/urzedy/zg/publikacje/nsp/raport/struktura.pdf>,
(7.07.2005).

Wykres 2. Ludność w wieku 15 lat i więcej wg płci i poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

<http://www.stat.gov.pl/urzedy/zg/publikacje/nsp/raport/struktura.pdf>
dane z dn. 7.07.2005.

Tabela 4

Ludność województwa lubuskiego wg struktury demograficzno-społecznej

Poziom wykształcenia	miasto		wieś	
	1988	2002	1988	2002
Wyższe	7,6	10,8	2,0	4,1
Średnie i policealne	30,7	37,9	15,1	23,4
Zasadnicze zawodowe	23,8	23,5	25,0	30,7
Podstawowe ukończone	33,5	23,7	45,8	36,0
Pozostałe i nieustalone	4,4	4,1	12,1	5,9

Źródło: Ludność. Stan i struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna. Województwo lubuskie, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, GUS, Zielona Góra 2003, s. 35.

Tabela 5

Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym

Wyszczególnienie	2000	2002	2003
Ogółem	1 008 472	1 008 196	1 008 786
<i>W wieku przedprodukcyjnym</i>	<i>256 819</i>	<i>235 833</i>	<i>226 661</i>
Mężczyźni	130 951	120 289	115 714
Kobiety	125 868	115 544	110 947
<i>W wieku produkcyjnym</i>	<i>619 906</i>	<i>637 812</i>	<i>646 888</i>
Mężczyźni	318 543	327 302	331 487
Kobiety	301 363	310 510	315 401
<i>W wieku poprodukcyjnym</i>	<i>131 747</i>	<i>134 551</i>	<i>135 237</i>
Mężczyźni	40 765	42 108	42 491
Kobiety	90 982	92 443	92 746

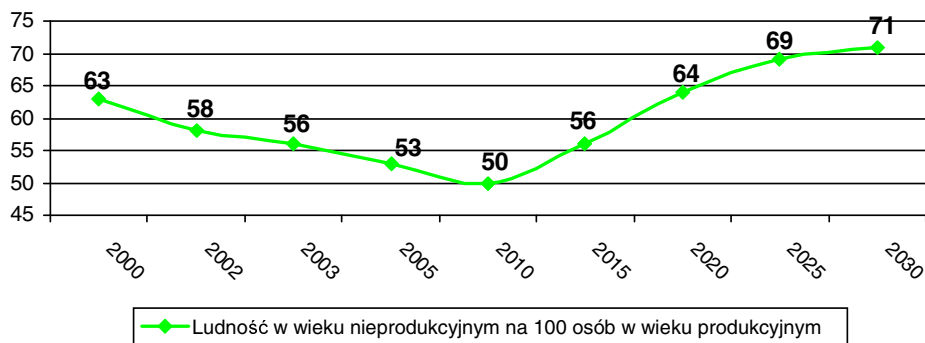
Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubuskiego. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005, s. 87.

wnioskować, że lubuskie jest w grupie regionów o korzystnej strukturze wiekowej ludności. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się osoby zdolne do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–54 lata, dla kobiet 18–59 lat. Ludność w wieku nieprodukcyjnym to ludność w wieku przedprodukcyjnym, czyli do 17 roku życia oraz w wieku poprodukcyjnym, tj. dla mężczyzn 65 lat i więcej, dla kobiet 60 lat i więcej. W lubuskim na każde 100 osób przypadało w wieku produkcyjnym:²³

²³Rocznik statystyczny województwa lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2004, s. 85–86.

- rok 2000 – 63 osoby;
- rok 2002 – 58 osób;
- rok 2003 – 56 osób.

Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego od 2010 roku będzie maleć liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym. W 2010 roku spadnie do 183,3 tys., a w 2030 zmniejszy się do poziomu 140,6 tys. Województwo będzie się także wyludniać. Podobnie będzie z ludnością w wieku produkcyjnym. W roku 2010 liczebność tej grupy wzrośnie do poziomu 667,6 tys., aby w kolejnych latach spaść do poziomu 555,8 tys., co oznacza, że społeczeństwo województwa lubuskiego będzie się starzeć. Liczebność mieszkańców wieku poprodukcyjnym będzie wzrastać. W 2010 roku wynosić będzie 153,8 tys., aby do 2030 wzrosnąć do poziomu 254,0 tys. Wiązać się to będzie zapewne ze zmianami w gospodarce, a szczególnie w sektorze usług. Uwidocznia się zmiany w zapotrzebowaniu na usługi skierowane do osób starszych. Proporcja ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2000 do 2030 przedstawia się następująco:

Wykres 3. Prognoza ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rocznik statystyczny województwa lubuskiego. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005, s. 88.

Prognozy wskazują na ogólny spadek liczby mieszkańców. Wzrasta liczba mieszkańców wsi, co może się wiązać ze zmianami w jej strukturze i urbanizacją tych regionów. Lubuska wieś zaczyna się upodabniać do miasta. Jednakże trzeba zaznaczyć, że lubuskie jest województwem małych miast, w których skupia się większość mieszkańców województwa, ale ta sieć nie jest zbyt gęsta – niecałe 30 miast na 10 tys. km². Do mocnych stron województwa w sferze demograficznej można zapisać wzrost wykształcenia.

Negatywne zjawiska to spadek liczby mieszkańców oraz liczby osób mogących pracować. Społeczeństwo lubuskie będzie się też starzeć, ale jest to tendencja ogólnokrajowa.

Zaplecze naukowo-badawcze

Wskaźnikiem wysokiego rozwoju regionu danego państwa jest udział wydatków na badania i rozwój w produkcie krajowym brutto. Wydatki na działalność badawczo-rozwojową obejmują nie tylko sektor przedsiębiorstw, ale także szkoły wyższe, w których często finansowane są badania i publikacje. Jednak nie ma to dużego przełożenia na wzrost konkurencyjności gospodarki i innowacyjność. Prócz badania wskaźnika udziału w PKB wydatków ponoszonych na sektor badawczo-rozwojowy ponoszony w przedsiębiorstwach, ważny jest także wskaźnik zatrudnienia w tym sektorze.

Z oficjalnych statystyk wynika, że wydatki województwa lubuskiego w sektorze badawczo-rozwojowym są jedne z najniższych w kraju i w 2000 roku wynosiły 38 mln zł (0,8% udział w nakładach krajowych).

Tabela 6

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w latach 1995–2003 (stan na 31.12.)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Polsce (w mln zł)	2132,8	—	—	—	4590,5	4796,1	4858,1	4522,1	4558,3
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w lubuskim (w mln zł)	4,2	12,9	31,1	30,9	18,6	38,0	17,9	25,2	32,7
Procentowy udział lubuskiego	0,20%	—	—	—	0,41%	0,79%	0,37%	0,56%	0,72%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Regionalnych,
<http://www.stat.gov.pl/bdr>

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 6, finansowanie sektora badawczo-rozwojowego nie rozkłada się jednakowo w kolejnych latach. W 1995 roku nakłady na ten dział wynosiły 4,2 mln zł, pięć lat później wzrastają do 38 mln zł. Relacja nakładów do PKB z 2002 roku w lubuskim wynosiła 0,14%.

Ważnym wskaźnikiem diagnozy społeczno-gospodarczej województwa jest liczba ludności przypadająca na jedną osobę zatrudnioną w sektorze badawczo-rozwojowym. Na podstawie danych z lat 1999–2002, średnio w Polsce na jedną osobę zatrudnioną w sektorze przypadało 490 osób. Lu-

buskie znajduje się w gronie województw, gdzie liczba ta oznacza jedną osobę zatrudnioną w tym sektorze na 1000 mieszkańców. W pozostałych województwach liczba ta zbliżona jest do średniej krajowej²⁴.

Zatrudnienie w sektorze badawczo-rozwojowym w województwie lubuskim wyglądało następująco:

Tabela 7

Zatrudnienie w sektorze badawczo-rozwojowym w latach 1995–2003 (stan na 31.12.)

	1995	1996	1997	1998	1999	2002	2003
Zatrudnienie w sektorze badawczo-rozwojowym w lubuskim	758	1117	1198	1298	1283	1279	1275

Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdr>

W województwie lubuskim sektor ten zatrudniał na dzień 31.12.2003 roku 1275 osób, co stanowiło 1,8 pracowników z tego sektora na 1000 osób aktywnych zawodowo. Na podstawie danych z tabeli 13 można zauważyć wzrost liczby zatrudnionych w sektorze w latach 1995–2003 roku o 68,2%²⁵.

Działalność sektora badawczo-rozwojowego była finansowana głównie z budżetu państwa i środków przedsiębiorstw. Głównym realizatorem prac badawczych i rozwojowych były uczelnie wyższe. W 2000 roku udział przedsiębiorstw w finansowaniu działalności tego sektora wynosił 26%, a w 2001 roku ok. 45%²⁶.

Biorąc z kolei pod uwagę strukturę nakładów na ten sektor w województwie lubuskim wg źródeł finansowania przedstawiało się to następująco: w 2003 r. 90,2% środków na badania pochodziło z budżetu państwa, 8,1% z podmiotów gospodarczych, 0,7% z placówek PAN i jednostek badawczo-rozwojowych i 0,8% z organizacji międzynarodowych i instytucji zagranicznych²⁷. W Polsce także można zaobserwować od 1999 roku dużą dynamikę rozwoju szkolnictwa wyższego. Powstawać zaczęły nowe uczelnie, w tym prywatne i społeczne. W Lubuskim można to także zaobserwować, choć w mniejszym stopniu. Obecnie sieć uczelni wyższych na terenie województwa lubuskiego obejmuje placówki wymienione w tabeli 8²⁸.

²⁴D. FIC, J. JĘDRZEJCZAK-GAS, J. WYRWA, R. WYSOCKI, *op. cit.*, s. 33–36.

²⁵Rocznik statystyczny województwa lubuskiego. Dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl (12.07.2004).

²⁶D. FIC, J. JĘDRZEJCZAK-GAS, J. WYRWA, R. WYSOCKI, *op. cit.*, s. 37–38.

²⁷Rocznik statystyczny województwa lubuskiego. Dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl (12.07.2004).

²⁸K. DZIENZIURA, J. REWERS, Z. WOŁK, *Oświata i szkolnictwo wyższe*, [w:] Wo-

Tabela 8

Uczelnie wyższe na terenie województwa lubuskiego

Nazwa uczelni i miejscowość	Rok założenia
Wyższa Szkoła Biznesu – Gorzów Wielkopolski	1997
Wyższa Szkoła Zawodowa Administracji Publicznej – Sulechów	1998
Gorzowska Wyższa Szkoła Zawodowa – Gorzów Wielkopolski	1998
Uniwersytet Zielonogórski	2001
Wyższa Informatyczna Szkoła Zawodowa – Gorzów Wielkopolski	2001
Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych – Zielona Góra	2002

Źródło: K. Dzieńdziura, J. Rewers, Z. Wołk, *Oświata i szkolnictwo wyższe*, [w:] *Województwo lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, red. Cz. Osękowski, J. Korbicz, Zielona Góra 2005 r., s. 166.

Zapleczem naukowo-badawczym województwa są także uczelnie wyższe. One w dużej mierze prowadząc badania rozwijają sektor badawczo-rozwojowy. W woj. lubuskim pod tym względem wyraźnie dominują dwa ośrodki miejskie – Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra. W nich skoncentrowana jest największa liczba różnorodnych ośrodków uczelnianych.

W województwie lubuskim sieć uczelni uzupełniają wydziały zamiejscowe uczelni z kraju:

Tabela 9

Wydziały zamiejscowe uczelni krajowych w województwie lubuskim

Filie, wydziały zamiejscowe	Rok powstania
Zielonogórsko-Gorzowskie Wyższe Seminarium Duchowne (UAM Wydział Teologiczny w Poznaniu) – Gościkowo-Paradyż	1947
UAM Wydział Teologiczny Sekcja w Gorzowie Wielkopolskim	1988
Instytut Wychowania Fizycznego (AWF w Poznaniu) – Gorzów Wielkopolski	1971
Collegium Polonicum (UAM w Poznaniu) – Słubice	1998

Źródło: K. Dzieńdziura, J. Rewers, Z. Wołk, *Oświata i szkolnictwo wyższe*, [w:] *Województwo lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, red. Cz. Osękowski, J. Korbicz, Zielona Góra 2005 r., s. 166.

Zmiany w świadomości społecznej spowodowały wzrost zapotrzebowania na posiadanie wykształcenia wyższego, co przełożyło się na wzrost liczby studentów i ogólnego zainteresowania studiami. Z tego powodu notuje się wśród studiujących duży odsetek osób pracujących i pobierających naukę w systemie zaocznym. Dotyczy to szczególnie studiów pedagogicznych dla nauczycieli nieposiadających wykształcenia wyższego, a będących jedynie absolwentami studiów nauczycielskich²⁹. Poniżej przedstawiono liczbę szkół wyższych z podziałem na liczbę studentów i nauczycieli akademickich.

Tabela 10

Liczebność kadry akademickiej i studentów w szkołach wyższych województwa lubuskiego

Wyszczególnienie	Lata	Szkoły	Nauczyciele akademicki	Studenci
Ogółem	2000/2001	5	964	28 571
—	2002/2003	6	1430	32 067
—	2003/2004	7	1448	33 568
Uniwersytety		1	1112	23 357
Wyższe szkoły ekonomiczne		1	28	640
Wyższe szkoły zawodowe		5	308	9571

Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubuskiego. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2004, s. 177.

W wyniku analizy danych zawartych w tabeli 10 można zauważyć, że pomiędzy rokiem akademickim 2000/2001 a 2003/2004 liczba nauczycieli akademickich wzrosła o 484 osoby. W tym czasie liczba studentów wzrosła do 4997. Na jednego nauczyciela akademickiego w roku akademickim 2000/2001 przypadało 29,6 studenta. W roku akademickim 2003/2004 proporcja ta spadła do 23,1. Można stąd wywnioskować, że jakość nauczania i dostęp osób studiujących do kadry uczelnianej poprawiły się³⁰.

Infrastruktura

Infrastruktura to szerokie pojęcie opisujące spójne, jednolite technologicznie rozwiązania technicznych zagadnień obsługi. Dosłownie termin „infrastruktura” oznacza „konstrukcja pod spodem”³¹.

²⁹ *Ibidem*, s. 167–169.

³⁰ Rocznik statystyczny województwa lubuskiego, Zielona Góra 2004, s. 176–177.

³¹ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Infrastruktura> (15.07.2005).

Wyróżnia się wiele typów infrastruktury o różnym zakresie ogólności:

- infrastrukturę społeczną: budynki publiczne;
- infrastrukturę techniczną:
 - infrastrukturę wodnokanalizacyjną,
 - infrastrukturę energetyczną,
 - infrastrukturę gospodarki odpadami;
- infrastrukturę komunikacyjną.

Infrastruktura techniczna ma duże znaczenie w rozwoju danego regionu. Wspomaga zachowanie środowiska naturalnego, pozwala chronić dziedzictwo kulturowe. Co najważniejsze, jej jakość wpływa znacząco na rozwój gospodarczy danego regionu oraz atrakcyjność w oczach potencjalnych inwestorów.

O konkurencyjności regionu nie decyduje w zasadniczym stopniu wielkość oraz ilość danej infrastruktury, ale jej jakość i rozmieszczenie w terenie.

Strategia województwa lubuskiego wyraźnie określa działania w zakresie infrastruktury technicznej, na które samorząd województwa ma bezpośredni lub pośredni wpływ. Przybliżyła ona także te działania, które mają charakter strategiczny dla rozwoju regionu³².

Według „Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego” z marca 2000 roku, mocnymi stronami infrastruktury technicznej województwa są: gęsta sieć dróg, ich przystosowanie do natężenia ruchu i dużych obciążeń, dobre połączenia transgraniczne, korzystne rozlokowanie sieci kolejowej, dobre parametry lotniska w Babimoście, możliwość dostaw gazu ziemnego ze złóż lokalnych i gazociągów tranzytowych, możliwość rozbudowy źródeł energii elektrycznej oraz odnawialnej – elektrowni wodnych.

Lubuska infrastruktura ma także słabe strony. Należą do nich: niedostosowanie parametrów technicznych do norm Unii Europejskiej, brak wystarczającej liczby obwodnic dużych miast i mostów, pozwalających na swobodne połączenia z resztą kraju, zły stan techniczny sieci kolejowej, duża konkurencja ze strony lepszych pod względem technicznym oraz atrakcyjniejszych portów lotniczych w Berlinie i Poznaniu, mała opłacalność utrzymania stałej komunikacji lotniczej, słabe wyposażenie terenów wiejskich w infrastrukturę (także tę niezbędną, wpływającą na ochronę środowiska), zbyt rzadka sieć gazociągów dostarczających gaz do odbiorców lokalnych, zły stan techniczny części infrastruktury energetycznej uniemożliwiający zastosowanie energooszczędnych i przyjaznych środowisku naturalnemu technologii.

³²G. GORZELAK, B. JAŁOWIECKI, *Strategie rozwoju regionalnego województw: próba oceny*, „Studia regionalne”, nr 1 (5), 2001, s. 45.

„Strategia Województwa Lubuskiego” pokazuje, w jakim kierunku region się rozwija i na jakie elementy trzeba zwrócić szczególną uwagę przy planowaniu dalekosiężnym. Będąc w Unii Europejskiej władze województwa kładą duży nacisk na pozyskiwanie środków, które potrzebne są do realizacji celów zawartych w przyjętej „Strategii”.

Edward Jakubowski

LUBUSKIE PROVINCE – THE POTENTIAL OF THE REGION’S INFRASTRUCTURE

Abstract

The new territorial division of the country was introduced by the administrative reform that came into effect on 1st January 1999. The essential purpose of the local government is to facilitate economic and technological development of the province, to improve the inhabitants’ standards of living. The local government is supposed to compose the guidelines for the development of the province into its regional policy. The reason why the number of provinces was diminished was the increase in economic and administrative capabilities of the province itself as well as the transference of authority to local governments in planning and implementing the regional policy. It was supposed to bring about an increase in the effectiveness of implementing the policy. It was assumed that strong economic development, the service sector, and varied and rich economy would enable economic and political changes of the large provinces.